

Наталія Мусієнко

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ. Case Study: мандрівна виставка українських художників

У статті розповідається про досвід мандрівної виставки українських художників, яка стала поштовхом для початку роботи над концепцією культурної дипломатії.

Ключові слова: культурна дипломатія, мандрівна виставка.

The article deals with experience of the travelling exhibit of the Ukrainian artists. It was a starting point of the Cultural Diplomacy Concept development.

Key words: Cultural Diplomacy, travelling exhibit

Культурна дипломатія, про яку ми все частіше чуємо в різних медіа, стає дедалі популярнішою у глобалізованому суспільстві. У цій статті ми робимо спробу дати відповіді на запитання, чому до неї апелюють громадські активісти і президенти, уряди і бізнесмени та, використовуючи приклад мандрівної виставки про Майдан, продемонструвати потенціал культурної дипломатії для промоції українських національних інтересів, налагодження ділових зв'язків з іноземними інвесторами тощо.

Традиційно культурна дипломатія розглядається як складова або синонім публічної дипломатії, що має багатий потенціал для поліпшення іміджу країни, а також її відносин зі своїми сусідами, може зробити вагомий внесок у державотворення¹. Американський політолог М. К. Каммінгс пропонує визначення, культурної дипломатії як обміну ідеями, інформацією, цінностями, традиціями, віруваннями та іншими аспектами культури, що сприятимуть поліпшенню взаєморозуміння². Різні дослідники погоджуються з цим визначенням, підкреслюючи роль культурної дипломатії у розвитку соціально-культурного співробітництва, і одночасно, у її сприянні національним інтересам.

¹ Simon Mark. A Greater Role for Cultural Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20090616_cdsp_discussion_paper_114_mark.pdf

² Milton Cummings. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey, 2003. – P. 1.

Термін «культурна дипломатія» народився у ХХ ст., але саме явище існувало впродовж століть. Мандрівники, вчені, художники, артисти впродовж віків розвитку людства були його втіленням. Сьогодні, вони теж посідають провідну роль у цих процесах: відомі митці, діячі культури очолюють зорієнтовані на культурну дипломатію організації, що підсилює ефект від спільної діяльності. Наприклад, всесвітньо відомий тенор Пласідо Домінго очолює неурядову організацію *Europa Nostra*³, котра позиціонує себе промоутером та захисником культурної спадщини Європи. Організація нараховує 250 інституційних членів з усієї Європи, що представляють 5 мільйонів осіб. З України до неї входить київська ГО «Андріївсько-Пейзажна ініціатива». Крім того, *Europa Nostra* має 150 асоційованих членів (державні структури різних країн, органи місцевого самоуправління, корпорації), а також 1500 індивідуальних членів, які прямо підтримують організацію. Обрання Пласідо Домінго президентом *Europa Nostra* підсилило позиції організації у її пам'яткоохоронній роботі, а також самого Пласідо Домінго як громадського діяча. Об'єднання зусиль заради культурної дипломатії та збереження культурної спадщини Європи швидко дало позитивні результати: більшу пізнаваність організації та залучення її до участі у важливих європейських проектах, і звичайно, підвищило реноме маестро.

³ Див. сайт організації за посиланням. Режим доступу: <http://www.europanostra.org/>

Нова інформаційна епоха диктує свої закони і в царині культурної дипломатії, оскільки з'явилося багато нових засобів комунікації в кіберпросторі, які продовжують розвиватися разом з новими технологіями. Це створює різноманітні можливості для розширення аудиторії і промоції культури на нових медійних платформах. На цьому аспекті акцентує увагу у своєму дослідженні американська вчена Х. Кім¹.

Культурна дипломатія стрімко перетворюється з периферійної дисципліни на яскраву та інноваційну академічну царину, дослідження якої успішно розвивається як автономна область теорії і практики. Інститут культурної дипломатії в Берліні² пропонує навчальні програми всіх рівнів: бакалавра, магістра і доктора філософії. Дедалі більше світових університетів включають культурну дипломатію до своїх програм. Це цілком логічний процес, адже культурна дипломатія є інструментом міжнародного діалогу. Вона слугує не тільки містком між країнами та цивілізаціями, а також майданчиком для ефективної взаємодії громадянського суспільства, державного сектору, бізнесу.

Цікавим є досвід Міжнародної програми з культурної дипломатії у Новій Зеландії, метою якої є встановлення і підтримка культурної присутності країни у ключових заморських державах для промоції її економіки, торгівлі, туризму, дипломатії та культури³. Вона доводить, що цінність культурної дипломатії у її відкритості та доступності для державного та приватного секторів, а також громадянського суспільства, а найяскравіші проекти культурної дипломатії реалізуються у тісній співпраці всіх вищеназваних структур. Адже, як слушно зазначають британські дослідники, «культура є центральним компонентом міжнародних відносин. Прийшов час відкрити її потенціал»⁴.

Сьогоднішні драматичні події в Україні, військова й інформаційна агресія Росії, роблять очевидним необхідність використання ресурсу культурної дипломатії в Україні, викривають її стратегічну недооцінку протягом багатьох років. З нашої точки зору, саме громадський активізм

мистецької, освітнянської та наукової спільнот є рушійною силою культурної дипломатії сучасної України. Якщо до цього додається підтримка державних інституцій, долучаються міжнародні організації та бізнес, то успіх такого культурного продукту вже є гарантованим.

На підтвердження цієї тези пропонуємо розглянути досвід присвяченої Майдану мандрівної виставки українських художників, котра на момент друку цього видання у травні 2015 року вже побувала у різних містах України та США та успішно продовжує свою просвітницьку місію. Авторці цього тексту та ідеї мандрівної виставки приємно писати про швидку реалізацію та успіх свого задуму, що стало можливим лише завдяки спільним злагодженим діям всіх учасників та партнерів проекту.

Ідея виставки зародилася в травні 2014 року під час поїздки авторки з лекціями про мистецтво Майдану до Міжнародного центру підтримки вчених ім. Вудро Вілсона⁵ у Вашингтоні та до Українського Інституту сучасного мистецтва⁶ в Чикаго. Аналіз багатого емпіричного матеріалу свідчить про наявність різних видів і жанрів мистецтва на Майдані, його особливу роль у революційних подіях 2013–2014 рр. Після лекцій постійно поставало питання: коли можна буде побачити виставку творів художників, яких надихнув Майдан? Перепоною для організації виставки були всім відомі ускладнення з перевезенням творів на велику відстань, транспортування та страхування робіт, що, як правило, вимагає великих фінансових затрат. Задля того, аби уникнути цих двох чинників, автору прийшла ідея організації мандрівної виставки. Тобто, спочатку розробляється концепція, потім збираються відповідні художні твори, робляться фотографії картин та мистецьких творів. До місця експозиції відправляються не самі роботи, а їх високоякісні зображення в електронній формі. Приймаючій стороні залишається зробити їх якісний друк та представити. Практично, це виставка постерів, але такий підхід є символічним, адже саме плакати були виразною домінантою Революції Гідності, під час якої Київ став плакатною столицею світу. Отже, логіка перенесення виставки про Майдан мовою плаката на відстань є очевидною⁷.

¹ Hwajung Kim. Cultural Diplomacy as the Means of Soft Power in an Information Age. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/casestudies/Hwajung_Kim_Cultural_Diplomacy_as_the_Means_of_Soft_Power_in_the_Information_Age.pdf

² [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en>

³ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mch.govt.nz/what-we-do/cultural-diplomacy-international-programme>

⁴ Kirsten Bound, Rachel Briggs, John Holden, Samuel Jones. Cultural Diplomacy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.demos.co.uk/files/Cultural%20diplomacy%20-%20web.pdf>

⁵ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wilsoncenter.org/event/euromaidan-art>

⁶ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uimachicago.org/art-of-the-barricadesvoice-of-ukraine/>

⁷ Мусієнко Н. Мистецтво Майдану: Дослідження з соціокультурної антропології // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія: Зб. наук. пр. з мистецтвознавства і культурології / Ін-т проблем сучасн. мист-ва Національної акад. мист-в України; К.: Фенікс, 2014. — Вип. 10. — С. 155–193. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mari.kiev.ua/MIST_10-2014_razvorot.pdf

Ідею підтримали Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України, Київський офіс Інституту Кеннана, а також Програма міжнародних наукових обмінів ім. Фулбрайта в Україні та благодійна організація «Фулбрайтівське коло», яка об'єднує випускників цієї програми в Україні. Саме фулбрайтівці реалізували й прийняли першу експозицію в Києві у вересні 2014 р., яка дістала назву «Досвід єднання. Майдан 2013–2014»¹. Виставка у Фулбрайтівській галереї мала успіх, і двічі була продовжена, аж до листопада 2014 р.

У проєкті беруть участь 17 українських митців: Юлія Беляєва, Гліб Вишеславський, Антон Гаук, Олена Голуб, Мар'яна Гончаренко, Андрій Єрмоленко, Микита Завілінський, Мар'ян Лунів, Олекса Манн, Роман Михайлюк, Анастасія Некипіла, Марія Павленко, Іван Семесюк, Андрій Сидоренко, Тетяна Русецька, Ірина Хованець, Оксана Чепелик. Спів-куратором виставки разом з Наталією Мусієнко став художник Андрій Сидоренко, молодший науковий співробітник ІПСМ НАМ України, арт-менеджером – художник Мар'ян Лунів, співробітник Програми ім. Фулбрайта.

Всі митці були ініціативними учасниками та очевидцями *Революції Гідності 2013–2014 рр.*, що відбувалася у столиці України. Андрій Єрмоленко, Олекса Манн та Іван Семесюк є засновниками «Мистецького Барбакану», який відразу перетворився на постійно діючу виставку революційного мистецтва, де збирались художники, кіношники, письменники, музиканти та філософи. Для частини художників: Гліба Вишеславського, Оксани Чепелик, Олени Голуб – це вже не перша Революція, а для багатьох – початок творчого шляху і розуміння свого місця в країні та спільноті.

Оригінали робіт мають різноманітну техніку виконання: живопис, асамбляж, колаж, фотографія, відео, вишивка. Уніфікація мовою плаката надає їм нового звучання, дозволяє демократично і мобільно показати виставку в різних містах, університетах, установах. Бачення подій українського Майдану очима митців є спробою розкриття суті екзистенційних процесів, чого неможливо зробити через сухі повідомлення преси.

Після Києва виставку побачив Вашингтон. Вже під зміненою і більш зрозумілою для зарубіжного глядача назвою, виставка «Революція Гідності: образи українського Майдану 2013–2014» була відкрита безкоштовно для широкої публіки (власне – це є принципом проєкту) 18 лютого 2015 р.

у Міжнародному центрі підтримки вчених ім. Вудро Вілсона².

Образи Майдану викликали помітний інтерес у США. На відкриття виставки завітали представники політологічних центрів, академічних та ділових кіл, широкої громадськості, а також американських та українських ЗМІ. Те, що у Вашингтоні виставку прийняв Центр Вілсона є знаковою подією. В його стінах проводять дослідження науковці з усього світу, включно з Україною. Вілсон центр є могутнім мозковим центром, і в 2014 р. посів п'яту сходинку у всесвітньому рейтингу провідних аналітичних центрів з міжнародного розвитку³. Тут виступають не тільки вчені, але й відомі політики⁴. Центр розмістився в самому центрі Вашингтону, між Білим домом і Капітолієм, поруч з Національним молотом, де знаходяться славетні американські музеї, які безкоштовно приймають своїх численних відвідувачів.

Безумовно, виставка «Революція Гідності: образи українського Майдану 2013–2014» стала важливим просвітницьким кроком, проявом культурної дипломатії, і має величезний творчий потенціал. Вона показала, наскільки продуктивною може бути співпраця державних і недержавних інституцій у промоції країни через мистецтво. Основним організатором виставки виступив Інститут Кеннана, а співорганізаторами Американсько-Українська Ділова Рада, Програма ім. Фулбрайта, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, а також Посольство України у Сполучених Штатах. Планувалося, що виставка у Вілсон центрі буде проходити з 18 лютого до 18 березня, а натомість була продовжена до 30 квітня 2015 р. Другого травня 2015 р. вона була презентована на Дні відкритих дверей у Посольстві України в США. Катерина Смаглій, директор Київського офісу Інституту Кеннана вважає: «Світ потребує якомога більше правдивих історій про Україну, її культуру, національних героїв, громадських лідерів. Інститут Кеннана готовий долучитися до розробки та імплементації проєктів, покликаних розвинути сферу культурної дипломатії України»⁵.

² Див. інформацію про виставку на сайті Укрінформу. Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/u_vashingtoni_vidkrili_vistavku_v_pamyat_pro_geroiv_maydanu_foto_2023561

³ Всесвітній індекс-рейтинг аналітичних центрів за 2014 рік і текст доповіді. Інститут Лаудера, Університет Пенсильванії. – С. 106.

⁴ Детальніше про Центр Вудро Вілсона можна дізнатися на його сайті. Режим доступу: <http://www.wilsoncenter.org/>

⁵ *Культура і життя*. – 2015. – № 14–15. – С. 5.

¹ Мусієнко Н. Досвід єднання: Майдан 2013–2014 // *Образотворче мистецтво*. – № 4. – 2014. – С. 12–13.

Важливо ці правдиві історії донести до широкого загалу. Від самого початку проект супроводжує медіапартнер проекту – загальнодержавна щотижнева газета «Культура і життя», підтримало його Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ». Роль медіа у культурній дипломатії є безцінною, у тому числі соціальних медіа. Докладна інформація про виставку викладається на сторінках всіх її учасників, створена спеціальна сторінка для освітлення проекту.

Цікаво, що одночасно з Вашингтоном виставку приймали у Вінниці й у Кам'янці-Подільському. З проханням показати у себе творчість художників Майдану звернувся до організаторів університет Арканзасу. Потім на черзі: Філадельфія та Чернівці, Нью-Йорк та Івано-Франківськ. Куди приведуть дороги мандрівний проект важко визначити навіть організаторам. Та на представленні проекту в Центрі сучасного мистецтва «Арт-Шик» у Вінниці¹ художників до себе запросили представники Мелітополя. Вони підкреслили, що це мистецьке бачення Майдану є дуже важливим на Сході України. Це підтверджує і запрошення з Харкова. Культурна дипломатія є важливим інструментом взаємодії і порозуміння не тільки на міжнародному рівні, але й у середині країни, особливо в наші важкі часи.

Це підкреслює Марта Коломиєць, директорка Програми імені Фулбрайта в Україні, «кожна робота виставки передає глибокодуховний світ Майдану, пов'язує його з прагненнями людей до повновартісного життя, запрошує співпереживати. Експозиція варта уваги "світового" глядача, бо

мовою мистецтва висловлює подію, що вийшла далеко за межі національного виміру. І ми всіляко сприятимемо її популяризації. Зокрема, прагнемо, щоб вона мандрувала містами не тільки США, Канади та Європи, а й рідної України»².

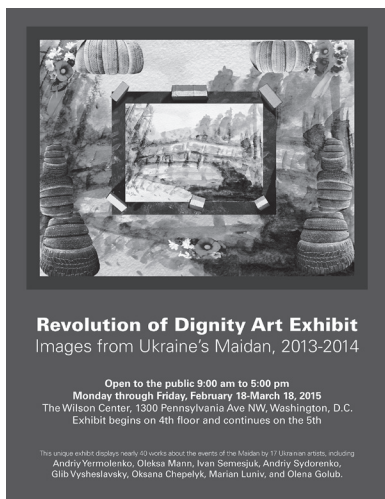
Виставка продовжує свої мандри, і є надія, що завдяки своїй мобільності та демократичності, зможе дійти не тільки до весвітньо відомих центрів, а й до різних міст та містечок. Всюди вона матиме нову аудиторію, а отже, – нове прочитання. І в кожному іншому місці буде зроблена її нова афіша на базі одного з творів колекції. В кінці проекту планується зробити виставку вже цих афіш, щоб побачити й оцінити пройдений шлях. Важливо, що, як зауважує Дмитро Кулеба, Посол з особливих доручень МЗС України, «проект став поштовхом для початку роботи над стратегією культурної дипломатії»³.

Ми представили цей успішний приклад культурної дипломатії, щоб показати практичні складові її успіху: співпрацю різних інституцій плюс громадський активізм. У різних містах та країнах до проекту долучаються місцеві адміністрації, університети, музеї, галереї, бібліотеки, громадські організації, художники та активісти. Тільки в єдності різних діячів державного, приватного, ділового секторів, а головне, за ініціативи активних діячів академічної, мистецької та освітньої спільнот можливий успіх культурної дипломатії. Стратегічною метою є перевести успіх поодиноких проектів до концептуального просування оновленого позитивного іміджу України в світі.

¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cultua.media/pravdiv-svdchennja>

² Культура і життя. – 2015. – № 14–15. (20 березня). – С. 4.

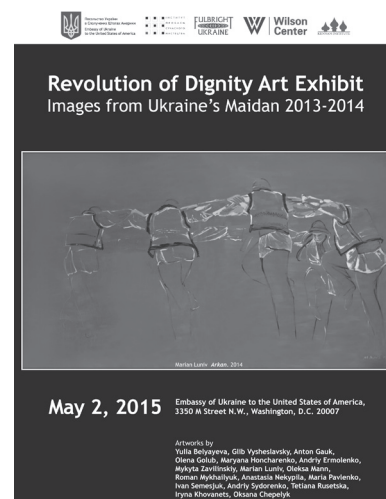
³ Там само.

Афіша виставки в Посольстві України в США. Автор Мар'ян Лунів

Афіша виставки в Вінниці. Автор Мар'ян Лунів

Афіша виставки у Вашингтоні